

REVIEW ARTICLE

Hungarian Religious Poetry and Verse Translation

Zoltán Máté

Templomablak. Istenes versek és műfordítások [Church Window: Religious Poems and Verse Translations]. Compiled by Dezső Fükő. Budapest: Református Zsinati Iroda, 1975. Pp. 359.

SUMMARY. The first part of this book contains Hungarian religious poems from the fourteenth century to the present, while the second part is an anthology of classical, medieval and modern European religious poetry in Hungarian translation. The volume also contains a long introduction giving biographical information on the poets whose poetry is featured.

The central theme of the anthology is the relation of man and God. While views about this relation vary from one epoch to the next and from one poet to another, they are basically always positive. In twentieth century poets it often erupts from the deep chaos of the subconscious. "I believe unbelievably in God. Because I want to believe," wrote Endre Ady. To him God was a symbol, "the Great Secret," "Life," which permitted many interpretations. To the poet Lajos Áprily he is the "Lord of Curses and Death." To Gyula Illyés he is the "King of mighty arms" who, in the end, "forgives his enemies."

The poetry of Hungarian poets, especially twentieth century ones, reveals another recurring theme: the fate and mission of the "nation" and the "homeland." This theme is explored at some length in the poems of Lőrinc Szabó and Gyula Illyés.

Like most good anthologies, *Church Window* has few shortcomings. Although the volume claims to avoid any religious partiality, it fails to give appropriate representation to Roman Catholic poets. For instance, not a single poem by László Mécs, the Premonstratensian canon, is offered. Despite this and other minor deficiencies, the book offers a joyful reading of the multi-coloured images of Hungarian religious poetry and verse translation.

* * *

“Nem emel föl már senki sem,
Belenehezültem a sárba.
Fogadj fiadnak, Istenem,
Hogy ne legyek kegyetlen árva.”

Egy magáramaradt ember végső kétségbeesésében kiált így fel. Ez az őszinte, emberi megnyilatkozás önmagában még nem lenne különös. S hogy mégis egy tudományos folyóirat hasábjain esik róla szó, annak egyéb oka is van. E sorok írója József Attila, a “szocialista Magyarország” egyik legünnepeltebb és kétségtelenül a legtehetségesebb “proletár költője”. A fenti idézet a *Templomablak* című, vallásos költeményeket tartalmazó antológiából származik, amely 1975-ben látott napvilágot Budapesten.

A könyv két nagyobb egységre tagolódik. Az első magyar vallásos költeményeket tartalmaz kronológiai sorrendben, míg az utóbbi műfordítások gyűjteménye. A kötet bevezető verse egy 14. századi ismeretlen magyar költő műve, az “Ó-Magyar Mária Siralom”, amely nyelvtörténeti szempontból is páratlan. Balassi Bálint, a magyar renaissance kiemelkedő egyénisége, több verssel is szerepel. Zrínyi Miklós nyelve már a barokk pompa jeleit viseli. De helyet kapott a kötetben Arany János [magyar klasszicizmus], Madách Imre, Gárdonyi Géza, Ady Endre [szimbólikus ábrázolásmód], Babits Mihály, Juhász Gyula, Tóth Árpád [a 20. századi “nyugatos” költők], Radnóti Miklós, Áprily Lajos, Szabó Lőrinc, Illyés Gyula, Weöres Sándor, Devecseri Gábor és a magyar líra sok más kiváló művelője. Az antológia második felét műfordítások teszik ki görög, latin, olasz, francia, spanyol, angol, német, flamand, orosz, lengyel, szlovák, és finn nyelvből. A kötetet egy 30 oldalas ismertetés egészíti ki, amely hasznos információt ad a gyűjteményben szereplő költők életéről és munkásságáról.

A kötet költőinél központi helyet foglal el Isten és ember kapcsolata, viszonya. S ez a kapcsolat költők, korok, “izmusok” szerint változó, de végső eredőjében mégis mindig pozitív. Különösen a 20. század költőinél tudatalatti mélységek káoszából tör fel a modern ember egyszerű vágya hitre, eszmélésre: “Hiszek hitetlenül Istenben, / Mert hinni akarok, / Mert sohse volt úgy rászorulva / Sem élő, sem halott” — mondja Ady. E vallomás nála különleges nyelvi megformálást is igényel. A névszói és határozói elemek túlsúlyát két ige — a “hinni” és a dinamikusabb, határozottabb “akarni” — tartja egyensúlyban. A hit és hinni akarás kettősségének kidomborítása [mely a lelki feszültség forrása] a

magas és a mély magánhangzójú szavak polarizálásával [a magyar nyelv magánhangzó váltakozás törvényének stiláris alkalmazása] éri el végső kulminációját. Ugyanennek a költői kifejezőmódnak lehetünk tanúi egy másik Ady idézetben is: "akarom, hogy hited akarjam". Az Isten nála "Nagy Titok", mint ahogy az "Élet" is az; egy szimbólum, amely többféle magyarázatot enged meg. Adynál Isten sohasem valami elvont szellem, aminek nincs vágya, célja, tevékenysége. Az ő Isten-képe nem a dolgok végső lényegéről, önmagáról elmélkedő arisztotelészi Isten-fogalom, hanem egy aktív létező, minek léte valamilyen formában mindig kapcsolatban van a költő életével. Fehér fényben jön, hogy a költő "ellenségeit" leigázza [szövetséges]. Máskor cserélődik a szerep s a költő tér haza fáradtan a veszített "Élet-csatából". "Mindennek vége, vége: / Békíts ki Magaddal s magammal. . ." [ellenség]. Reményik Sándornál ez az Isten-arc egy "antik szobor" tiszta, nyugodt erejű hasonlatává egyszerűsödik. A költő nem "akar", nem követel többé, csupán nem nyugszik, míg "nem hívja elő" a világ szennye alá temetett hitét.

A hit tárgya, Isten, különböző költői megformálást kaphat. "Átok és Halál ura" [Áprily], aki "kiméri az idők folyamát" [Bersenyi]. Szörnyű fegyverű király, mert a végén megbocsát ellenfeleinek [Illyés]. Fodornál a definíció tágabb, mert feloldja a "Nagy Rend, Nagy Igaz, Nagy Fény" szimbólum rendszerében Isten fogalmát s a viszonyok rendszerének hegeli meghatározásához közelít. Reménytelen az emberekben hinni mert azok eleve kudarcra vannak ítélve, csak az Isten egyedül nem téved. A kálvinizmus ezen alaptétele többször is felbukkan, s a kötet ott a legmélyebb, ahol kételyek, vergődések dominálnak. "S hányatottam, miként a sáska, Mert csak Teneked van erőd . . . Nem szabad hinni senki másba. . ." [Ady].

Az antológia gazdag filozófiai gondolatokkal terhelt szóképekben is. A viszonylagos teljesség kedvéért idézzük Áprilyt: "csak a bukdácsoló patakok csevegnek (alliteráció), folyók a torkolatnál csendesednek"; vagy a hasonlatban megfogalmazott platóni filozófiai szemlélet metaforikus rokona Reményiknél. "A világ Isten szötte szőnyeg, s mi csak a visszáját látjuk itt."

Minden kiváló alkotás tartalmaz bizonyos hiányosságokat s ez érvényes a *Templomablak* című antológiára is. Noha a szerkesztők hangoztatják az előszóban, hogy "minden felekezeti egyoldalúságot kerülve, csupán tartalmi és formai szempontok szerint a magyar költészet egészére kiterjedő gyűjteményt" kívánnak publikálni, ez az igyekezetük csak részben valósul meg. Magyarország lakosságának 65%-a római katolikus, a katolikus költők és versek aránya a kötetben azon-

ban jóval ez alatt az arányszám alatt van. Mécs László például egy verssel sem szerepel. E bizonyos értékrendbeli hiányosság helyenként egyenlenséget, színvonalbeli csökkenést eredményez. Lásd Berde Mária ragrimeit: “étket-vétket, sorában-Táborában, stb. . . .

Kutatva a kötet objektív karakterisztikáját, a figyelmes olvasó előtt a gyűjteményt domináló vallásos költemények mellett, illetve azokat átszöve egy alig látható másik hálózat is feldereng, melyet “magyarság motívumnak” nevezhetünk. Versek, főleg a 20. századi lírikusoktól, amelyek a nemzet, haza fogalmát érintik. Azt a Hazát, ahol “rontás kavarg” és “zavaros a jelen és jövő. . .” [Fodor]. Szabó Lőrincet például örömmel tölti el a II. világháborút követő újjáépítés, a városok, a vidék gazdagodása, az éles osztályellentétek eltűnése. De a gyógyuló folyamat eszköze nála a szeretet. Hangja elutasító lesz és merész, ha a magyarságtól idegen világnézetre vagy társadalmi rendszerre gondol, mert “nem azért vagy, hogy odaragadj ügghöz. . . amely nem tiéd. . .”

Elvetélt szabadságharcok, vallásháborúk [ahol nem Istenért, hanem Isten miatt folyt a harc], Magyarország nagyhatalmi pozíciójának elvesztése után a költő feladata, hogy a “messzelátó magyar”, a nemzet lelkiismerete legyen “őrizve” egy “nem-enyém vagyont” [Illyés] és megadja a magyarság jövőbeli helyét és szerepét Közép-Európában:

“Áradj belénk hát, oh örök
igazság és szeretet!
Oldozd meg a bilincseket,
amikkel a törzs és vér leköt,
hogy szellem és ne hús tegyen
magyarrá s nőjünk ég felé
testvér népek közt, mint fák,
kiket mennyből táplál a Nap.” [Babits]

A *Templomablak* e sokszínű költemény-üvegeinek fény-harmóniája adja a magyar vallásos költészet nagyszerű élményét.